

УДК 349.6

DOI:

Мороз Галина Василівна,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри трудового, екологічного та аграрного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,

вулиця Шевченка, 44а, місто Івано-Франківськ, Україна

e-mail: galinamoroz888@gmail.com

СУТНІСТЬ ПРАВОВИХ ОБМЕЖЕНЬ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ПРАВІ

Мета. Метою роботи є аналіз загальнотеоретичних засад та сутнісних характеристик правових обмежень в екологічному праві; визначення категорії «еколого-правові обмеження», їх змісту, системи та стану нормативно-правового оформлення. **Методика.** Методика полягає у здійсненні комплексного аналізу положень екологічного законодавства і формулювання на цій основі відповідних висновків. Під час дослідження використовувалися такі **методи** наукового пізнання: термінологічний, системно-структурний, порівняльно-правовий, структурно-функціональний. **Результати.** Обґрунтовано об'єктивно зумовлену необхідність безумовного дотримання законодавчо встановлених природоохоронних вимог, заборон і обмежень, ймовірно їх науково-обґрунтоване посилення з метою досягнення екологічно-значимих цілей, орієнтованих на пріоритети сталого розвитку. Обмежувальні механізми розпорошені по нормативно-правових актах різної юридичної сили та навіть різної галузевої приналежності, тому для забезпечення цілісної системи екологічних обмежень доведено необхідність їх систематизації та уніфікації, а також узагальнення досвіду практичного впровадження. На наше переконання, концептуальні засади та загальні сутнісні характеристики публічних екологічних вимог і обмежень повинні знайти своє відображення в майбутньому Екологічному кодексі України. **Наукова новизна.** У процесі дослідження запропоновано авторську

дефініцію обмежень в екологічному праві як специфічного галузевого імперативного механізму регулювання відносин у сфері забезпечення екологічної безпеки, що полягає в системному закріпленні імперативних положень екологічного права , а також у встановленні спеціальних правових режимів та механізмів їх застосування і реалізації. **Практична значимість.** Основні висновки можуть бути використані у правотворчій та правозастосовній діяльності, а також у подальших теоретико-правових дослідженнях та в навчальному процесі.

Ключові слова: правові обмеження, система обмежень в екологічному праві, екологічні інтереси, екологічно-значимі цілі, екологічна безпека, екологізація національного законодавства України.

Galyna Moroz,

*Candidate of Law Sciences, Associate Professor, Department of Labor,
Environmental and Agrarian Law, Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University,*

44a Shevchenko str., 76018, Ivano-Frankivs, Ukraine

e-mail: galinamoroz888@gmail.com

THE NATURE OF LEGAL RESTRICTIONS IN ENVIRONMENTAL LAW

***Aim.** The article is aimed at analyzing the general theoretical principles and the essential characteristics of legal restrictions in environmental law; defining category of “environmental legal restrictions”, their content, system and the status of the respective legislation. **Methodology.** The methodology consists in carrying out a comprehensive analysis of the provisions of environmental legislation and formulating relevant conclusions on this basis. During the research, the following methods of scientific research were used: terminological, systemic and structural, comparative legal, structural and functional. **Results.** The objectively determined necessity of unconditional adherence to the legally established environmental requirements, prohibitions and restrictions as well as their potential scientifically*

substantiated enhancement in order to achieve environmentally significant goals oriented towards the priorities of sustainable development is substantiated. Restrictive mechanisms are scattered across statutory and regulatory acts of different legal force and even different branches of law, therefore, the need for their systematization and unification as well as generalization of the experience of their practical implementation in order to establish a comprehensive system of environmental restrictions is discussed. In our opinion, the conceptual basis and general essential characteristics of public environmental requirements and restrictions should be reflected in the future Environmental Code of Ukraine.

Scientific novelty. *In the course of the research, the author defines restrictions in environmental law as a specific sectoral imperative mechanism for regulating relations in the field of environmental safety, which consists in systematically introducing legislation on imperative provisions of environmental law as well as establishing specific legal regimes and mechanisms for their application and implementation.*

Practical significance. *The main conclusions can be used in law-making and law-enforcing activities, as well as in further theoretical and legal research and in the educational process.*

Keywords: *legal restrictions, a system of restrictions in environmental law, environmental interests, environmentally significant goals, environmental safety, environmentalization of Ukrainian legislation.*

Постановка проблеми. Актуальність питання, що досліджується у статті, зумовлена теоретичним і практичним значенням формування таких правових категорій, як «еколого-правові обмеження», «заходи обмежувального характеру при здійсненні екологічно небезпечної діяльності» тощо, за допомогою яких розширюються наукові уявлення про сутність, зміст і соціальну спрямованість екологічного права, його вплив на вдосконалення сучасного екологічного законодавства та практику його застосування, тлумачення еколого-правових норм, становлення сучасної державної екологічної політики України загалом. В принципі, будь-яка галузь права, як регулятор певного виду відносин, встановлює певні рамки,

межі дозволеного, допустимого, належного. Тобто юридичні обмеження - зменшення «вільної» (дозволеної чи допустимої нормами права) поведінки (чи діяльності).

Сучасний рівень розвитку економіки свідчить про обмежені можливості біосфери до саморегуляції і неадекватність зростаючим потребам суспільства. Зрівноважити співіснування цих двох систем без регулюючих впливів з боку людини неможливо. Зміна характеру природокористування повинна змінити методи керування ним у напрямку сталого розвитку. Доцільність нової парадигми співіснування та взаємодії суспільства і природи зумовлена тим, що використовувана країнами-лідерами модель розвитку вичерпала себе і є загрозою існуванню майбутніх поколінь [1, с. 371]. Одним із механізмів забезпечення оптимального співвідношення екологічних та економічних інтересів суспільства може виступати система екологічних обмежень, вимог, вказівок, заборон тощо, які об'єднуються у вигляді екологічних імперативів, вироблених на основі науково обґрунтованих підходів та доктринальних концепцій в межах екологічного та інших галузей права. Тобто на сьогодні сучасне виробництво повинно функціонувати виключно на основі екологічних законів і закономірностей з урахуванням об'єктивно існуючих меж і обмежень екологічного характеру.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукові дослідження, спрямовані на розробку важливих теоретичних положень про сутність еколого-правових обмежень представлені роботами А.П. Гетьмана, Н.Р. Кобецької, Н.Р. Малишевої, В.В. Костицького, М.В. Краснової, Г.В. Анісімової, М.І. Васильєвої та багатьох інших. Екологічні обмеження в контексті сталого соціально-економічного розвитку досліджуються в працях представників економічних наук (Ю.М. Дерев'янка, І.В. Жигжитова та ін.). Разом з тим, комплексні наукові вчення щодо екологічних обмежень в сучасній еколого-правовій доктрині відсутні.

Постановка завдання. На основі комплексного аналізу законодавства та наукових джерел визначити систему екологічних обмежень як механізму

регулювання відносин у сфері взаємодії суспільства та людини з навколишнім природним середовищем з метою досягнення екологічно-значимих цілей; обґрунтувати пропозиції, спрямовані на формування та оновлення сучасного еколого-правового простору, окреме місце в якому повинно бути відведено цілісній системі екологічних вимог, заборон та обмежень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правове обмеження визначають як правове стримування протизаконного діяння, що створює умови для задоволення інтересів контрsubj'єкта і суспільних інтересів в охороні та захисті; це установлені в праві межі, в рамках яких subj'єкти повинні діяти; виключення певних можливостей у діяльності осіб [2, с. 91]. У найзагальнішому аспекті проблема правових обмежень є проблемою меж свобод людини в суспільстві. Адже свобода кожної людини простягається виключно до тієї межі, від якої починається свобода інших людей [3, с.53].

Відповідно до Конституції України і галузевого законодавства існування правових обмежень є однією з необхідних умов забезпечення прав та інтересів subj'єктів. Юридичній науці та практиці відомі різноманітні способи й методи правообмеження, що можуть установлюватися державою або походити з норм моралі, звичаїв тощо з метою дотримання правопорядку [4, с. 6].

Специфічним галузевим правовим способом регулювання відносин у сфері охорони довкілля та використання природних ресурсів є публічно-правові екологічні обмеження, які включають: природоохоронні заборони та вимоги до господарської діяльності, обмеження subj'єктного складу права власності та обороту природних об'єктів; функціональні та територіальні обмеження використання природних ресурсів, що побудовані на принципах попередження (неспричинення) екологічної шкоди, раціонального, комплексного і цільового природокористування; обтяження природних об'єктів, пов'язані із здійсненням загальнодоступного (загального) природокористування та встановленням публічних сервітутів [5, с. 61-62].

Еколого-правові обмеження можна розглядати у вузькому та широкому значенні: відповідно як синтетичний, такий спосіб правового регулювання, що утворений переважно заборонами і зобов'язаннями, і як родове поняття, що включає власне обмеження, а також обтяження і різноманітні вимоги, які ставляться до суб'єктів екологічних правовідносин та в кінцевому рахунку означають для них обмеження економічної свободи [5, с. 62].

Перш за все, слід зазначити, що головним обмежувальним екологічним фактором є абсолютна обмеженість природних ресурсів, виходячи з їх природної вичерпності та невідновлюваності, що безумовно є причиною дорожчання природних ресурсів та обмеженості доступу до їх використання. По-друге, до екологічних обмежень можна віднести екологічне нормування якості навколишнього середовища, під яким розуміють ступінь відповідності природних і створених людською діяльністю умов потребам людей та інших живих організмів. Протягом багатьох років було розроблено спеціальну систему екологічних нормативів, правил і обмежень, які б гарантували екологічно безпечний стан навколишнього середовища і регламентували використання природних ресурсів. Об'єктом нормування є показники впливу виробничо-господарської діяльності на людину, територіальні природні комплекси та їх компоненти. Система екологічних нормативів включає в себе: нормативи екологічної безпеки, обмежувальні нормативи викидів, скидів і розміщення, нормування вилучення і використання природних ресурсів, еколого-економічні нормативи, природоохоронні технологічні нормативи [6, с.77-78].

Чинники, які впливають на встановлення екологічних обмежень мають об'єктивно-суб'єктивний характер. Об'єктивно запаси природних ресурсів постійно зменшуються, їх якість погіршується, видобуток ускладнюється, тобто головним обмежувальним екологічним фактором є абсолютна обмеженість природних ресурсів, що зумовлено їх природними властивостями [7, с.124]. Суб'єктивно обмеження зумовлені екологічною функцією держави, її регуляторним впливом. А.П. Гетьман у своєму

дослідженні сутності екологічної функції держави в контексті сучасних глобалізаційних процесів наголошує на основному її цільовому призначенні - забезпечити науково обґрунтоване співвідношення економічних та екологічних інтересів суспільства для створення механізму реалізації екологічної безпеки, раціонального природокористування, відтворення природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища, забезпечення та захисту конституційних екологічних прав громадян (права на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище, отримання екологічної інформації, відшкодування екологічної шкоди та ін.) [8, с.149].

Чинне природоохоронне законодавство допускає й навіть прямо включає окремі види негативного впливу на природу в процесі здійснення господарської діяльності та природокористування. Однак здійснення такої діяльності має базуватись на імперативних, обмежувальних засадах. Поняття «екологічний імператив» означає ту межу допустимої активності людини, яку вона не має права переступати за жодних обставин (введено в науковий обіг наприкінці 80-х років М. Мойсеєвим) [9, с. 8]. Екологічний імператив визначають також як обов'язкові, об'єктивно зумовлені принципи екологічної поведінки, напрями, форми і методи господарювання, механізми, інструменти і засоби їх реалізації, що мають обов'язковий характер, використовуються в межах створюваного правового поля та відображають суспільні інтереси [10, с. 273].

Еколого-правові обмеження та вимоги, в тому числі до господарської діяльності, закріплені в нормативно-правових актах різної галузевої приналежності. Так, статтею 6 Господарського кодексу України серед загальних принципів господарювання в Україні проголошено принцип екологічного захисту населення. У ст. 153 Кодексу передбачено обов'язок суб'єктів господарювання здійснювати заходи щодо своєчасного відтворення і запобігання псуванню, забрудненню, засміченню та виснаженню природних ресурсів, не допускати зниження їх якості у процесі господарювання.

Зазначені положення мають загальний декларативний характер, не містять механізмів реалізації конкретних екологічних вимог. Саме в рамках екологічного законодавства деталізуються природоохоронні заборони і вимоги до господарської діяльності.

Негативні впливи на стан довкілля традиційно пов'язують з поняттям екологічно небезпечної діяльності.

Правові аспекти здійснення екологічно небезпечної діяльності в Україні досліджено в дисертаційному дослідженні Л. О. Боднар [11]. Послугуючись концепцією Погрібного О. О. поділу обмежень екологічно небезпечної діяльності на адміністративні й економічні, автор зробив спробу проаналізувати чинне законодавство про екологічно небезпечну діяльність, умовно його систематизувавши за адміністративними й економічними заходами щодо обмеження екологічно небезпечної діяльності. Запропоновано таку систему щодо наявних адміністративних обмежень у здійсненні екологічно небезпечної діяльності: 1) прямі заборони ЕНД; 2) обмеження нормативного характеру: екологічне нормування, лімітування, стандартизація та сертифікація; 3) обмеження запобіжного характеру: дозвільна система й екологічне ліцензування, погодження, узгодження, екологічна експертиза й ОВНС; 4) обмеження обліково-інформативного характеру: реєстрація суб'єктів ЕНД і джерел екологічної небезпеки, екологічна статистика, екологічна паспортизація, екологічне декларування й екологічне маркування; 5) обмеження контрольно-наглядового характеру: екологічний моніторинг, контроль і аудит. Економічні заходи обмеження ЕНД охоплюють: екологічне податкове стимулювання (екологічні пільги у загальних законах з оподаткування), екологічне оподаткування (справляння екологічних податків) й екологічне страхування [11, с. 8-9]. Запропонована система заходів обмежувального характеру має важливе регулятивне значення.

Вказуючи на безсистемність екологічних вимог, закріплених на правовому рівні, Е. В. Новикова класифікує їх за такими критеріями: 1)

рівень і характер актів законодавства - законодавчий, підзаконність республіканських нормативів, документи екологічного планування; 2) стадії господарської діяльності; 3) категорії «загальні екологічні вимоги» і «спеціальні екологічні вимоги», а також ті, що стосуються екологічної небезпечної тієї чи іншої господарської діяльності [12, с. 99, 100].

Система екологічних вимог, на думку А. К. Соколової, має такий вигляд: (1) екологічні вимоги (їх слід вважати загальними); (2) поресурсові – земельні, водні, флористичні тощо (вони є основними для певного природного об'єкта); серед кожного виду основних вимог є специфічні (спеціальні), про які може йти мова при користуванні, охороні й відтворенні певної категорії природного об'єкта [13, с. 129-130].

Загальні та безпосередні екологічні вимоги задекларовані в розділі XI Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», який присвячений заходам забезпечення екологічної безпеки. Основний принцип, який закладено в зміст норм даного розділу – це принцип попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Друга група загальних екологічних приписів, які визначають вимоги до природокористувачів, закріплена в розділах природноресурсових кодексів та законів під назвою «Охорона вод», «Охорона лісів», «Охорона надр». Як правило, вони звернені до суб'єктів господарювання, які не є безпосередніми користувачами природних ресурсів, а здійснюють виробничо-господарську діяльність, що може негативно вплинути на стан природних об'єктів та їх ресурсів [14, с. 80-81]. Природоохоронні норми, спрямовані на забезпечення екологічної безпеки, можуть бути застосовані до усіх видів господарської діяльності, пов'язаної із споживанням енергетичних і матеріальних ресурсів. При наявності загальних вимог в сфері охорони навколишнього природного середовища ставляться також деталізовані вимоги до розміщення, проектування, будівництва, реконструкції, введення в дію та експлуатації підприємств, споруд та інших об'єктів (ст.51-59 Закону України «Про охорону

навколишнього природного середовища»), які у свою чергу конкретизується у відповідних нормативно-правових актах, розділах і статтях, які регулюють ті чи інші види еколого-небезпечної діяльності. Встановлено систему вимог до об'єктів енергетики, нафтогазодобувної промисловості, сільськогосподарського призначення, військових, оборонних об'єктів, зафіксовані й екологічні вимоги, яких слід дотримуватись при виробництві і експлуатації транспортних та інших пересувних засобів та установок, поводженні з хімічними речовинами та відходами тощо. Дещо спірною є позиція В. В. Круглова, який зазначає, що правове регулювання природоохоронної діяльності у промисловості повинно бути спрямоване на вирішення двох завдань: недопущення при господарському будівництві нових джерел забруднення, поступове обмеження і, нарешті, повну ліквідацію наявних джерел забруднення [15, с. 14]. Абсолютна ліквідація будь-яких негативних впливів на довкілля в принципі є неможливою. Вплив такого фактора як екологічні обмеження проявляється в додаткових витратах, втратах чи упущеній вигоді. Це призводить до погіршення економічних показників. В силу цього доцільно ставити питання про застосування особливих організаційних схем і механізмів управління економікою з метою досягнення розумного компромісу екологічних та економічних інтересів.

Важливо наголосити, що відповідно до ч. 3 ст. 51 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» проекти господарської та іншої діяльності повинні мати матеріали оцінки її впливу на навколишнє природне середовище і здоров'я людей. Постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 808 затверджено оновлений Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку. Перелік був розроблений з метою наближення видів діяльності та об'єктів, що є об'єктами обов'язкової оцінки їх впливу на довкілля в Україні, до списку таких об'єктів за Директивою 2011/92/ЄС від 13 грудня 2011 року Європейського Парламенту та Ради про оцінку впливу окремих державних і приватних проектів на навколишнє середовище, а також

забезпечення виконання положень вимог Оргузької Конвенції та Конвенції Еспо.

Наша правова система нараховує величезну кількість нормативних актів, які регулюють здійснення екологічно небезпечної діяльності, разом з тим, ці акти не поєднуються в цілісну систему, часто один одному суперечать, взаємонеузгоджуються, містять істотні прогалини, вони розроблені відповідно до різних концепцій регулювання екологічно небезпечної діяльності [11, с. 8]. Еколого-правові обмеження фіксуються та деталізуються в актах різної юридичної сили, різної галузевої приналежності, спеціальне законодавство про публічні екологічні обмеження є досить розгалуженим. Тобто на сьогодні склалась парадоксальна ситуація. Екологічні залежності і механізми значною мірою відомі, але вони «розкидані» по індивідуальних наукових течіях [16, с. 33], по різних галузях законодавства.

Висновки. Обмеження в екологічному праві визначаємо як специфічний галузевий імперативний механізм регулювання відносин у сфері забезпечення екологічної безпеки, що полягає в системному закріпленні імперативних положень екологічного права, а також у встановленні спеціальних правових режимів та механізмів їх застосування і реалізації.

Першочергове завдання полягає в систематизації та уніфікації існуючих екологічних вимог і заборон, а також в узагальненні досвіду їх практичного впровадження з метою досягнення екологічно-значимих цілей.

Норми, які фіксують екологічні вимоги і обмеження повинні бути скомпоновані і системно викладені в майбутньому кодифікованому акті екологічного законодавства, принаймні концептуальні засади та загальні сутнісні характеристики публічних екологічних вимог і обмежень повинні знайти своє відображення в Екологічному кодексі України, прийняття якого підтримують практично усі провідні вітчизняні науковці у сфері екологічного права.

Екологічні обмеження в основному забезпечуються екологічним нормуванням та екологічною стандартизацією. Це передбачає діяльність

спеціально уповноважених органів, установ та організацій щодо розробки та встановлення системи (комплексу) обов'язкових норм, правил, вимог з охорони довкілля, використання природних ресурсів, а також забезпечення екологічної безпеки.

«Безпечність» довкілля в науковій літературі (А.С. Євстігнєєв) рекомендується сприймати умовно, нормативно визначивши, що безпечним є саме той стан довкілля, який відповідає попередньо нормативно опосередкованим кількісно-якісним критеріям [17, с.77], в якості яких виступають розглядувані у статті «екологічні обмеження та заборони».

Список використаних джерел

1. Купінець Л.Є. Екологічні імперативи сталого розвитку агропромислового комплексу. *Науковий вісник*. 2005. Вип. 15.6. С. 371-376.
2. Малько А. В. *Стимулы и ограничения в праве*. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2004. 250 с.
3. Денисова А.М. Правові обмеження: поняття, види, функції. *Часопис Київського університету*. 2011. № 2. С. 51-55.
4. Анісімова Г.В. Деякі особливості кореляції екологічних природних прав та обов'язків. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «ПРАВО». 2012. Випуск № 13. № 1034. С. 269-273.
5. Васильева М. И. О методах, средствах и способах правового регулирования экологических отношений. *Экологическое право*. 2009. № 2/3. С. 56-67.
6. Дерев'янку Ю.М. Екологічні обмеження економічного зростання. *Екологічний менеджмент у загальній системі управління*: збірник тез доповідей дев'ятої щорічної Всеукраїнської наукової конференції, 21-22 квітня 2009 року. Суми: СумДУ, 2009. Ч.1. С. 77-78.
7. Moroz Galina. Legal Environmental Constraints: General Theoretical Aspect. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. 2018. 5(2). P. 122-129.

8. Гетьман А. П. Екологічна функція держави в сучасних глобалізаційних процесах. *Проблеми законності*: зб. наук. праць. 2015. Вип. 128. С. 145-153.
9. Моисеев Н.Н. Современный антропогенез и цивилизационные разломы. *Эколого-политологический анализ. Вопросы философии*. 1995. № 1. С. 3-30.
10. Столярчук Я.М. Глобальні асиметрії економічного розвитку К. : КНЕУ, 2009. 302 с.
11. Боднар Л. О. *Правові засади здійснення екологічно небезпечної діяльності в Україні*: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 15 с.
12. Новикова Е.В. *Теоретические проблемы развития экологического законодательства в Республике Казахстан*. М.: Юристь, 1999. 200 с.
13. Соколова А. К. Особливість прав на об'єкти рослинного світу. *Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2008. Вип. 99. С. 125-132.*
14. Кобецька Н.Р. *Дозвільне та договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні*: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2016. 424 с.
15. Круглов В. В. Законодательство Европейского Сообщества в сфере охраны окружающей среды в промышленности. *Экологическое право*. 2005. №2. С. 42-46.
16. Петлін В.М. Екологічний імператив сталого розвитку. *Екологічна безпека як основа сталого розвитку суспільства. Європейський досвід і перспективи: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів, 4-6 листопада, 2015. С.32-33.
17. Євстігнєєв А. С. *Екологічна безпека спеціального природокористування в Україні у контексті сталого розвитку: теоретико-правові аспекти*: монографія. Київ, 2018. 494 с.

References

1. Kupinets, L. Ye. (2005). Environmental Imperatives of Sustainable Development of Agro-industrial Complexes. *Scientific Bulletin*. Vol. 15.6. pp. 371-376. [in Ukrainian]

2. Malko, A. V. (2004). *Incentives and Constraints in Law*. Moscow: Jurist, 250 p. [in Russian]
3. Denysova, A. M. (2011). Legal Constraints: Meaning, Types, Functions. *The Academic Journal of Kyiv University*. No 2. pp. 51-55. [in Ukrainian]
4. Anisimova, A. V. (2012). Certain Peculiarities of Correlation Between Environmental Rights and Obligations. *The Bulletin of Vasyl Karazin Kharkiv National University*. No 13 (1034)). pp. 269-273. [in Ukrainian]
5. Vasylieva, M. I. (2009). On Methods, Ways, and Means of the Legal Regulation of Environmental Relations. *Environmental Law*. No 2/3. pp. 56-67. [in Russian]
6. Derevianko, Yu. M. (2009). Environmental Constraints on Economic Growth. A Collection of Abstracts of the 9th Annual National Academic Conference «*Environmental Management in General Management System*», Sumy, Ukraine, April 21-22, 2009, Sumy State University, Sumy, 2009, pp. 77-78. [in Ukrainian]
7. Moroz, G. V. (2018). Legal Environmental Constraints: General Theoretical Aspect. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*. No 5(2). pp. 122-129. [in Ukrainian]
8. Getman, A. P. (2015). The Ecological Function of the State in the Current Globalization Processes. *Legality Issues: A Collected*. Vol. 128. pp. 145-153. [in Ukrainian]
9. Moiseev, N. N. (1995). Modern Anthropogenesis and Civilization Splits. *Ecological and Political Science Analysis*. Philosophical Issues. No 1. pp. 3-30. [in Russian]
10. Stoliarchuk, Ya. M. (2009). *Global Asymmetries of Economic Development*. K.: Kyiv National Economic University. 302 p. [in Ukrainian]
11. Bodnar, L. O. (2002). *The Legal Basis of Environmentally Damaging Activity on Ukraine*: ext. abst. of the PhD thesis in law. Kyiv. 15 p. [in Ukrainian]
12. Novikova, E. V. (1999). *Theoretical Problems of the Development of Environmental Legislation in the Republic of Kazakhstan*. M. : Yurist. 200 p. [in Russian]

13. Sokolova, A. K. (2008). The Peculiarities of the Rights to Objects of Flora. *The Problems of Legality*, Vol. 99. pp. 125-132. [in Ukrainian]
14. Kobetska, N. R. (2016). *The Permissible and Contractual Regulation of Natural Resource Management in Ukraine*: post doctor thesis in law. Kyiv. 424 p. [in Ukrainian]
15. Kruhlov, V. V. (2005). European Legislation on Environmental Protection in Industry. *Environmental Law*. No 2. pp. 42-46. [in Russian]
16. Petlin, V. M. (2015). The Ecological Imperative of Sustainable Development. In: Stoyko S.M. and al. The proceedings of the II International Research and Practice Conference «*Environmental Safety as the Basis of Sustainable Development of Society. European Experience and Prospects*», Lviv, Ukraine, November 4-6, 2015, LDU BZD, Lviv. pp. 32-33. [in Ukrainian]
17. Yevstihneiev, A. S. (2018). *Environmental Safety of Special Nature Management in Ukraine in the Context of Sustainable Development: Theoretical and Legal Aspects*: A Monograph. Kyiv. 494 p. [in Ukrainian]

Надійшла до редакції __ січня 2020 р.